

agroforestry
netwerk Nederland

Agroforestry en de herplantplicht

Voor beleidsmedewerkers

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Over deze factsheet

Als provincie zult u waarschijnlijk steeds vaker te maken krijgen met agrarisch ondernemers die willen starten met agroforestry en daarmee bomen en struiken willen aanplanten op hun agrarische percelen. De meld- en herbeplantingsplicht uit de Wet natuurbescherming (Wnb) die opgenomen zal worden in de Omgevingswet (Ow) is daarbij van belang. Met deze factsheet willen we beleidsmakers bij provincies informeren over de impact van de meld- en herbeplantingsplicht en toelichten welke mogelijkheden er zijn om hiervoor een uitzondering te maken inclusief de daarbij behorende risico's.

Disclaimer: deze factsheet is een vertaling van de meld- en herbeplantingsplicht voor agroforestry op landbouwgrond buiten de bebouwde kom. Er kunnen geen rechten ontleend worden aan deze factsheet.

Kernpunten

- Agroforestry draagt bij aan verschillende maatschappelijke opgaven zoals klimaat, water, biodiversiteit en stikstof.
- De meld- en herbeplantingsplicht belemmert de ontwikkeling van bepaalde vormen van agroforestry waaronder voedselbossen.
- Provincies hebben de mogelijkheid ontheffingen dan wel vrijstellingen te verlenen met betrekking tot de meld- en herbeplantingsplicht
- Vanuit het oogpunt van de bescherming van houtopstanden moet goed gekeken worden naar de risico's die hiermee gepaard gaan om geen ongewenste ontwikkelingen mogelijk te maken.

Wat is agroforestry?

Agroforestry of boslandbouw is in het Nationaal Strategisch Plan (NSP) gedefinieerd als een teeltsysteem waarbij bomen en struiken bewust worden gecombineerd met veehouderij, akkerbouw en/of groenteteelt op hetzelfde perceel.

De houtige gewassen kunnen voor meerdere doeleinden geplant worden, bijvoorbeeld voor de productie van fruit, veevoer of hout. Doordat er voor meerdere doeleinden geplant kan worden, bestaan er ook veel verschillende agroforestry systemen (zie afbeelding).

Zo kan een boomgaard beschutting bieden voor koeien, zorgen wilgen voor schuilmogelijkheden in een kippenuitloop en passen notenbomen in stroken tussen verschillende akkerbouwgewassen. Ook een voedselbos is een vorm van agroforestry waarin een diversiteit aan houtige gewassen worden gecombineerd.

Agroforestry als vorm van landbouw levert daarnaast een diversiteit aan maatschappelijke diensten. Zo wordt koolstof opgeslagen in hout en bodem, verbetert het watervasthoudend vermogen van de bodem, wordt uitspoeling van nutriënten verminderd en verbetert de biodiversiteit en daarmee de natuurlijke plaagbestrijding waardoor er minder middelen gebruikt hoeven te worden.

Wat verstaan we onder de herplantplicht?

De herplantplicht verwijst naar de meldplicht en herbeplantingsplicht die vanuit de Wet natuurbescherming overgaat in de nieuwe Omgevingswet en is uitgewerkt in het Besluit Activiteiten Leefomgeving (Bal) artikel 11.111 t/m 11.131. Met deze plichten worden houtopstanden beschermd met het doel het areaal bos in stand te houden.

Deze plichten gelden niet voor alle houtopstanden. Deze uitzonderingen worden opgenomen in het Bal. De uitzonderingen betreffen specifieke houtopstanden en gaan niet over agroforestry systemen (zie kader).

Deze uitzonderingen kunnen worden vertaald naar de meest voorkomende vormen van agroforestry. Zie de volgende pagina voor het overzicht welke vormen van agroforestry wel en niet onder de meld- en herbeplantingsplicht vallen. Hierbij zijn eventuele provinciale ontheffingen en vrijstellingen niet meegenomen.

Uitgezonderde houtopstanden

- a) houtopstanden binnen de in het omgevingsplan aangewezen bebouwingscontour houtkap, bedoeld in artikel 5.165b van het Besluit kwaliteit leefomgeving;
- b) houtopstanden op erven of in tuinen;
- c) bomen en struiken die specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten worden geteeld;
- d) houtopstanden die windschermen om boomgaarden vormen;
- e) naaldbomen, kennelijk bedoeld om te dienen als kerstbomen, als deze niet ouder zijn dan 20 jaar;
- f) kweekgoed;
- g) uit populieren of wilgen bestaande:
 - 1. wegbeplantingen;
 - 2. beplantingen langs waterwegen; en
 - 3. eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;
- h) het dunnen van een houtopstand voor de bevordering van de groei van de overblijvende houtopstand;
- i) uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die kennelijk zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa, als zij:
 - 1. ten minste eens per 10 jaar worden geoogst;
 - 2. bestaan uit minstens 10.000 stoven per ha per beplantingseenheid, die bestaat uit aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan 2 m; en
 - 3. zijn aangelegd na 1 januari 2013; en
- j) houtopstanden die een kleinere oppervlakte grond beslaan dan 10 a, of bestaan uit een rijbeplanting die 20 of minder bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen.

Wat wel en wat niet

Agroforestrysystemen die **niet** onder de meld- en herbeplantingsplicht vallen:

- Agroforestrysystemen bestaande uit alleen bomen en struiken die specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten worden geteeld zoals bijvoorbeeld:
 - o Strokenteelt met notenbomen
 - o Kippenuitlopen met fruitbomen
- Agroforestrysystemen met individuele hagen kleiner dan 10 are (1000m²) zoals:
 - o Voederhagen waarbij de individuele hagen kleiner dan 1000m² zijn
- Dunnen in agroforestrysystemen ter bevordering van de groei van de overgebleven houtopstand
 - o Strokenteelt waar bomen/struiken worden geplant ter ondersteuning van de groei van fruit- en notenbomen om in een later stadium te dunnen;
 - o Het dunnen in voedselbossen ter bevordering van de groei van het voedselbos.

Agroforestrysystemen die **wel** onder de meld- en herbeplantingsplicht vallen:

- Voedselbossen die één of meerdere van de volgende kenmerken bevatten:
 - o Meerrijige beplanting van populieren of wilgen langs landbouwgronden van meer dan 20 bomen in een rijbeplanting
 - o Ondersteunende bomen die niet specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten worden geteeld wanneer deze deel uitmaken van:
 - een rijbeplanting van meer dan 20 bomen of;
 - een oppervlak van meer dan 1000m²
 - o Configuraties van struikgewassen die niet specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten worden geteeld (bij een systeem groter dan 10 are (1000m²) zoals struweel)
- Agroforestrysystemen bestaande uit meer dan 20 bomen of groter zijn dan 10 are die niet specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten worden geteeld of in combinatie met vruchtdragende bomen. Hierbij geldt de totale houtopstand met alle bomen, vruchtdragend of niet.
 - o Strokenteelt/kippenuitloop met populier/wilg met minder dan 10.0000 stoven per hectare
 - o Boomweide icm melkvee met voederbomen (niet zijnde fruit of noten bomen) op het perceel landbouwgrond
 - o Gemengde strokenteelt met appels en populieren in combinatie met akker- of groentegewas
 - o Voederhagen waarbij de individuele hagen groter zijn dan 10 are

Uitzonderingsmogelijkheden

In het landelijk gebied (buiten de bebouwde kom) zijn provincies het bevoegd gezag inzake de naleving van de meld- en herbeplantingsplicht. Vanuit het Bal hebben provincies daarin de bevoegdheid om uitzonderingen te maken. De provincie kan hierbij:

- Een ontheffing verlenen om de herbeplanting op hetzelfde perceel te laten plaatsvinden waarmee wordt toegestaan om de herbeplanting op een ander perceel te laten plaatsvinden.
- Een ontheffing verlenen voor de meld- en/of herbeplantingsplicht voor individuele gevallen d.m.v. een maatwerkvoorschrift (nu als een beleidsregel onder de Wnb)
- Een vrijstelling verlenen voor de meld- en/of herbeplantingsplicht die voor een hele categorie van gevallen (agroforestry systemen) geldt d.m.v. een maatwerkregel

Herbeplanting op een ander perceel

U kunt een ontheffing verlenen om de herbeplanting op een ander perceel te laten plaatsvinden. U kunt als provincie hier voorwaarden aan stellen. Door herbeplanting op een andere plek toe te staan, wordt in het geval van een agroforestry systeem de ruimte geboden om voor de boer een geschiktere plaats te vinden op zijn eigen of andermans terrein waardoor de impact op de bedrijfsvoering kleiner is.

Maatwerkvoorschrift

Door middel van een maatwerkvoorschrift kan worden vastgelegd dat GS onder bepaalde voorwaarden een ontheffing op de meld- en herbeplantingsplicht kan verlenen op individuele basis. Bij een maatwerkvoorschrift wordt per casus gekeken of er wordt voldaan aan alle eisen alvorens een ontheffing wordt verleend. Bij de Wnb kan dit in de vorm van een beleidsregel worden ingevoerd.

De provincie Overijssel heeft gebruik gemaakt van een vergelijkbare mogelijkheid onder de Wnb om voor voedselbossen op landbouwgrond een ontheffing te kunnen verlenen (zie kader).

Voordeel is dat bij een ontheffing per casus gekeken wordt of er wordt voldaan aan de voorwaarden. Er is daarmee goed zicht op de initiatieven die er gebruik van maken en zijn de risico's op ongewenst gebruik klein. Ook kunnen er gemakkelijk wijzigingen worden doorgevoerd of kan de regeling worden ingetrokken.

Nadeel is dat er voldoende capaciteit nodig zal zijn voor het beoordelen van de aanvragen. Op basis van de aantallen aanvragen die in Overijssel zijn gedaan zal dit in de praktijk meevallen. Nadeel voor de aanvrager is dat er waarschijnlijk legeskosten met de ontheffing gemoeid zijn.

Ontheffing voor voedselbossen Provincie Overijssel

"Artikel 3.2.1 Ontheffing aanleg voedselbos op landbouwgrond

Onverminderd het bepaalde in artikel 3.3 van deze beleidsregel kunnen Gedeputeerde Staten op aanvraag ontheffing verlenen van de meldings- en herplantplicht als bedoeld in de artikelen 4.2, eerste lid, en 4.3, eerste, tweede of vijfde lid van de Wet, als de aanvraag aan alle volgende voorwaarden voldoet:

- a) De aanvraag wordt gedaan voor een nog aan te leggen voedselbos op landbouwgrond.
- b) Het voedselbos wordt aangelegd op landbouwgrond met een blijvend agrarische bestemming;
- c) De grond waarop een voedselbos wordt aangelegd is landbouwgrond, onbeplant, vrij van bos- en natuurcompensatieverplichtingen die zijn ontstaan uit hoofde van de Wet natuurbescherming en andere wet- en regelgeving, waaronder ook de voormalige Boswet moet worden verstaan;
- d) De aanvraag van de ontheffing vermeldt ten minste de oppervlakte van het aan te leggen voedselbos en bevat een kaart met topografische locatie en kadastrale perceelnummers van het perceel waarop het voedselbos wordt aangelegd."

Hierbij is een voedselbos als volgt gedefinieerd:

"Een door mensen ontworpen productief ecosysteem met een diversiteit aan meerjarige en/of houtige soorten, waarvan delen (vruchten, zaden, bladeren, stengels ed.) voor de mens als voedsel dienen met ten minste drie vegetatielagen, in ieder geval bestaande uit bomen en struiken. De kruinen van de bomen en struiken bedekken, vanaf 10 jaar na aanleg, ten minste 60% van het bosperceel."

Maatwerkregel

Door middel van een maatwerkregel kan worden vastgelegd dat GS onder bepaalde voorwaarden een vrijstelling op de meld- en herbeplantingsplicht verleent voor alle gevallen die aan de voorwaarden voldoen. Er wordt dan niet meer per casus getoetst of er aan de voorwaarden wordt voldaan.

De Provincie Noord-Brabant gaat in de Omgevingsverordening Noord-Brabant een vrijstelling opnemen voor alle agroforestry systemen als maatwerkregel van de Omgevingswet (zie kader).

Voordeel is met name voor de initiatiefnemers dat zij laagdrempelig gebruik kunnen maken van de vrijstelling door alleen te melden wanneer en waar zij tot aanplant over gaan. Een vrijstelling vergt daarom weinig capaciteit om uit te voeren.

Nadeel is dat er minder zicht is op hoe de maatwerkregel in de praktijk uitpakt doordat in dit voorbeeld een voorgenomen kap niet meer gemeld hoeft te worden. Dit zou ondervangen kunnen worden door alleen de herbeplantingsplicht vrij te stellen zodat er wel een meldplicht geldt.

Daarnaast is het risico op ongewenste gevolgen groter doordat alle gevallen onder de maatwerkregel vallen en geen individuele toetsing plaatsvindt. Ook de mogelijkheden om de maatwerkregel aan te passen of in te trekken zijn beperkter. Een goede afbakening is daarom van belang.

Vrijstelling voor agroforestry Provincie Noord-Brabant

De meldplicht (en herbeplantingsplicht), bedoeld in artikel 11.126 van het Besluit activiteiten leefomgeving, alsmede de plicht tot herbeplanting, bedoeld in artikel 11.129 van het Besluit activiteiten leefomgeving, geldt niet als sprake is van:

d. houtopstanden als onderdeel van agroforestry.

Er is sprake van een houtopstand als onderdeel van agroforestry als is voldaan aan de volgende voorwaarden:

- a) voordat tot aanleg van de houtopstand wordt overgegaan, is het tijdstip en de plaats van de aanleg gemeld op grond van artikel 3.4;
- b) de houtopstand wordt niet aangeplant om te voldoen aan een herplantplicht als bedoeld in artikel 11.129, eerste lid, van het Besluit activiteiten leefomgeving of vanwege een compensatieverplichting gebaseerd op andere regelgeving; en
- c) de houtopstand is aangelegd op landbouwgrond met een blijvende agrarische bestemming zonder dat daarvoor een provinciale subsidie is verleend.

Hierbij is agroforestry gedefinieerd als:

teeltsysteem waarbij akkerbouw of veehouderij wordt gecombineerd met de aanplant van een houtopstand, waaronder mede begrepen voedselbos.

Evaluatie houtopstanden

De wetgeving op het gebied van houtopstanden is verschillende malen grotendeels 'beleidsneutraal' opgegaan in nieuwe, meeromvattende wetten. Voor het laatst in 2017 met de Wet natuurbescherming ter vervanging van de Boswet, maar binnenkort ook in de Omgevingswet. Daarmee stamt de basis van de huidige wetgeving uit 1961. In 2022 worden de maatschappelijke waarden die houtopstanden ons leveren veel meer dan voorheen erkend en gewaardeerd.

Om wet en beleid beter op elkaar te laten aansluiten, laat LNV een evaluatie uitvoeren naar paragraaf 11.3 van het Besluit Activiteiten Leefomgeving van de Omgevingswet (thans hoofdstuk 4 Wet Natuurbescherming) in relatie tot de beleidsdoelen. Hierin zal agroforestry worden meegenomen. Er zal onder andere gekeken worden of het wenselijk is om een uitzonderingspositie voor agroforestry systemen op te nemen en hoe dat zou kunnen.. De adviezen hierover moeten in de zomer van 2023 klaar zijn.

In de praktijk

Er gaan verschillende verhalen de ronde over de meld- en herbeplantingsplicht. De factsheet over de herplantplicht voor agrarisch ondernemers probeert deze verhalen van context te voorzien. Agrarisch ondernemers zijn met name bang dat door de herbeplantingsplicht de bestemming van hun grond wordt veranderd in natuurgrond en daarmee in waarde daalt. Wij hebben verschillende agrarisch ondernemers gesproken die hierdoor hebben afgezien van aanplant of minder bomen hebben aangeplant dan zij eigenlijk van plan waren.

De meld- en herbeplantingsplicht heeft geen invloed op de (agrarische) bestemming van een stuk grond. Wel kan de herbeplantingsplicht invloed hebben op de waardering van de grond. De plicht kan hierbij als een beperkende factor worden gezien bij de taxatie van een perceel. Wanneer de houtopstand gekapt wordt zal deze immers herbeplant moeten worden, waardoor de mogelijkheden van het perceel beperkter zijn. Dit kan resulteren in een lagere waarde.

De herbeplantingsplicht kan daarom een rol spelen bij de verkoop van de grond, maar ook bij aanplant van bomen op pachtgronden. Dit wordt vaak niet toegestaan vanwege het mogelijke verlies van waarde. Vanwege deze redenen kan de meld- en herbeplantingsplicht belemmerend werken voor agrarisch ondernemers die willen starten met agroforestry.

Aanbevelingen

De houtopstanden die op dit moment zijn uitgezonderd in het Bal zijn met name houtopstanden die relevant zijn voor de landbouw. Agroforestry is gedefinieerd als vorm van landbouw in het GLB. Daarmee is niet onredelijk om agrarische agroforestry systemen die nu wel onder de meld- en herbeplantingsplicht vallen uit te zonderen. Uiteraard zonder ongewenste ontwikkelingen mogelijk te maken. Uiteindelijk staat het Agroforestry Netwerk Nederland voor meer bomen in de landbouw!

Een dergelijke ontheffing of vrijstelling zal het voor agrarisch ondernemers makkelijker maken om met agroforestry te starten. De waarde van een dergelijk systeem zal voor de ondernemer alleen maar toenemen naar mate het systeem ouder wordt. De oogsten worden groter en de positieve invloed op de bodem neemt toe. Het is daarmee niet te verwachten dat agroforestry systemen die nu worden aangelegd snel gekapt zullen worden in de toekomst.

Met deze factsheet hebben we geprobeerd om u te informeren over hoe de meld- en herplantplicht van toepassing is op agroforestry systemen en welke mogelijkheden u heeft om hierop een uitzondering te maken. Het is goed om de discussie te voeren met als centrale afweging de bescherming van houtopstanden en het stimuleren van nieuwe houtopstanden. Daarbij willen we tot slot de volgende punten meegeven ter inspiratie:

- Communiceer helder wat de meld- en herbeplantingsplicht betekent voor agrarisch ondernemers en vooral ook wat het niet betekent om geruchten te voorkomen. De huidige bepalingen geven al voor veel agroforestry systemen de ruimte;
- Baken agroforestry bij een maatwerkregel of voorschrift zo duidelijk mogelijk af waardoor de kans op ongewenste neveneffecten zo beperkt mogelijk is;
- Zorg voor een goede risicoanalyse bij het invoeren van een maatwerkregel of voorschrift;
- Maak een afweging of het wenselijk is om ook de meldplicht op te nemen in een ontheffing dan wel vrijstelling;
- Zorg dat je de mogelijkheid behoudt om de maatwerkregel of voorschrift altijd aan te veranderen in de toekomst.

Colofon

**agroforestry
netwerk** Nederland

Heeft u een vraag of opmerking?

Mocht u een opmerking hebben over deze factsheet dan horen we dat graag.

Stuur een email naar agroforestrynetwerk@rvo.nl en we geven je zo snel mogelijk antwoord.

www.agroforestrynetwerk.nl

**Met medewerking van | Criel Lucker, Nienke Gerrits,
Tijmen Hoogendijk, Wouter van Eck, Euridice Leyequien**

Publicatie: Maart 2023

Het Agroforestry Netwerk Nederland publiceert stukken die voortkomen uit de samenwerking tussen verschillende partijen uit het netwerk. Bij de productie van deze factsheet zijn de volgende organisaties betrokken geweest: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincie Utrecht, Provincie Zeeland, Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie, Stichting Voedselbosbouw, Hogeschool Van Hall Larenstein

© Agroforestry Netwerk Nederland 2023